

[Ove Jensen]

jeg mener bare ikke, at man gør det ved at indføre flere restriktioner.

Hr. Arne Bjerregaard var også inde på, at vi siden 1788 har styret udviklingen, og det er da rigtigt. Det var sådan, at fra 1788 til 1973 var det en nogenlunde fornuftig styring af landbruget, der foregik, hvorimod det efter 1973 har været en ufornuftig styring. Mit formål med denne debat er altså, om vi kunne komme så vidt, at vi kunne få denne ufornuftige styring af landbruget ændret til en fornuftig styring.

Rønholt (KF):

Hr. Ove Jensen citerede mig for at have sagt, at jeg går med til strammere skattemæssige regler for landbruget.

Jeg tror ikke, at hr. Ove Jensen har hørt rigtigt. Jeg citerede en betænkning fra 1983, hvori der stod, at man havde behov for at give landbruget samme skattemæssige vilkår som andre fremstillingserhverv. Jeg prøvede at forklare, at i og med at skattereformen træder i kraft, får landmændene med virksomhedsordningen en mulighed for denne ligestilling, ikke helt og ikke helt parallelt, men tilskyndelsen til at etablere selskaber i landbruget bliver reduceret væsentligt. For det første fordi aktieselskabsbeskatningen er sat op til 50 pct. fuldstændig parallelt med virksomhedsordningen, så længe indtjeningen forbliver i selskabet eller i virksomheden. For det andet fordi landmændene har den mulighed, at de kan træde ud af ordningen i det øjeblik, der ikke er indtjening, så de ikke kommer til at betale skat af den løn, de får fra selskabet. Det skal de, hvis de har selskabet.

Mit parti har i mange sammenhænge og i flere perioder været en varm fortaler for at etablere selskabslignende forhold for landbruget. Vi mener ikke, at tilskyndelsen er til stede, så længe man har muligheden for at oprette de såkaldte produktionsselskaber.

Hvad det sidste angår, formueskatten, vedgår jeg, at det er et stadig stigende problem for mange landmænd med en formue, der ikke giver et tilstrækkeligt afkast. Det vil vi gerne medvirke til bliver ændret, når mulighederne foreligger.

(Kort bemærkning).

Ove Jensen (FP):

Hr. Rønholt siger, at han gerne vil medvirke til, at vi får set på formueskattens uheldige konsekvenser. Hr. Rønholt er jo medlem af et regeringsparti, endda det største regeringsparti, og jeg kunne da godt tænke mig at spørge helt konkret: hvad vil hr. Rønholt og det konservative folkeparti gøre i denne sag? Har man et udspil? Har man tænkt sig at lave en ny skattereformaftale vedrørende formueskatten? Eller er det bare mundsvejr og vindfrikadeller, fordi det nu lige passer til debatten her? Ligger der noget konkret udspil fra regeringens side vedrørende formueskatten?

(Kort bemærkning).

Rønholt (KF):

Formueskatten er og vil stadig være et emne, som optager det konservative folkeparti. Vi har et firkløversamarbejde, og vi skal derudover altid have flere partier for at kunne danne et flertal, og som enhver ved, er en kæde ikke stærkere end det svageste led. Jeg bemærker, at det radikale venstres skattepolitiske ordfører et par gange har været inde på, om ikke formueskatten er en hindring for bl.a. landbrugets fortsatte trivsel. Vi arbejder stadig væk på det, og finder vi en løsning, så vil vi gerne medvirke.

(Kort bemærkning).

Ove Jensen (FP):

Det glæder mig, at hr. Rønholt har bemærket disse muligheder. Under en debat – det var for øvrigt før jul – om en af skattereformens enkeltdele blev det af et flertal her i folketinget gjort klart, at man reelt var modstander af formueskatten. Derfor forbavser det mig, at der ikke allerede er kommet et udspil fra regeringens side. Men om ikke andet kan denne debat måske medvirke til, at det sker hurtigt.

Hermed sluttede forespørgslen.

Den næste sag på dagsordenen var:

3) Første behandling af lovforslag nr. L 122:

Forslag til lov om ændring af lov om landbrugsejendomme.

(Fremsat 23/1 86).

Lovforslaget sattes til forhandling.

Forhandling

Bjørn Westh (S):

Langt om længe kom så hovedforslaget vedrørende ændringer i landbrugsloven. Regeringen fremsatte allerede i december et mindre forslag, og ministeren siger i bemærkningerne til det her forslag, at der vil komme et yderligere forslag vedrørende landbrugsplanlægning i denne samling. Og så er der interessant nok indsat en klausul i loven om, at den allerede i 1990-91 skal tages op til revision.

Alle disse ting synes jeg tyder på en noget usikker hånd i styringen af sagen vedrørende revision af landbrugsloven – men det er måske, fordi det slet ikke er ministeren, der styrer disse sager, styringen er måske overtaget af landboorganisationerne? I hvert fald har jeg bemærket, at landboforeningernes 1. viceformand, Lars Jakob Larsen, på nytårsmødet i Hammershøj Landboforening ifølge Viborg Stifts Folkeblad sagde om det nye forslag til landbrugslov:

»Det kunne være blevet meget dårligere, hvis folketinget skulle have bestemt, hvordan loven skulle udformes.«

Det er jo ikke ligefrem nogen ros af sit eget forslag at sige, at det kunne have været dårligere, men det er dog udtryk for en vis selvhævdelse i landboorganisationerne, at de nu har tiltaget sig lovgivningsmagten.

I ministerens fremsættelsestale hedder det, at såvel landboforeningerne som husmandsforeningerne kan støtte regeringens forslag – og så kommer ministeren med formaningen, og her citerer jeg fra bemærkningerne:

»Det er et forhold, der ikke bør glemmes under forslagens behandling i folketinget.«

Det er noget nyt, at det konservative folkeparti og venstre i den grad underlægger sig organisationernes vilje og fuldstændig retter sig ind. Da regeringen og regeringspartierne i foråret 1985 greb ind i overenskomsterne, havde piben en helt anden lyd over for de organisationer, der dengang var indblandet. Da ville man ikke engang tale med dem.

De ændringer, der blev gennemført i landbrugsloven før jul, blev dengang stærkt kritiseret af regeringen og regeringspartierne og landbrugets organisationer. Der var mange

ting, man var vred over, f.eks. over, at begrebet bevaringsværdige, reelle ejendomme kom ind i loven. Det ville være fuldstændig uadministrerbart, sagde man. Man spurgte også, om landbrugserhvervet nu skulle være et fri-landsmuseum. Man var ligeledes stærkt for-tørnet over, at flertallet fandt, at samdrifts-grænsen burde nedsættes, og at den midlertidigt, for at undgå uheldige handler under lovrevisionen, blev nedsat fra 15 km til 1 km.

Det er derfor med stor glæde, socialdemokratiet konstaterer, at regeringen i sit lovforslag nu helt tilslutter sig begrebet »bevaringsværdige driftsenheder« for at forhindre nedlægning af reelle landbrugsejendomme og nu øjensynlig ikke længere finder, det er så tåbeligt og uadministrerbart, som regeringen og regeringspartierne gav udtryk for før jul. Og det er en glæde, at regeringen ikke fastholder ønsket om en samdriftsgrænse på 15 km, men nu foreslår 5 km.

Jeg har også nogle mere kritiske bemærkninger til lovforslaget. Jeg tror, forslaget vil betyde, at prisen på landbrugsjord stiger endnu mere. Vi har ifølge DLR set prisstigninger det sidste års tid på op til 40 pct. Jord handles nu til priser, der ikke længere har nogen produktionsøkonomisk baggrund, og det er i virkeligheden det mest bekymrende i udviklingen. Alt for voldsomme ejendomsprisstigninger i 1970'erne var en del af baggrunden for alle de tvangsauktioner, vi desværre fik i begyndelsen af 1980'erne.

Lovforslaget gør det vanskeligt for de indeklemte husdyrproducenter at få skabt sig harmoniske bedrifter, hvor der er overensstemmelse mellem antal dyr og areal. Bl.a. 15 ha-grænsen er forkert.

Socialdemokratiet mener fortsat, at de mennesker, der er uddannet til at være landmænd, og som skal leve af det, skal have førsteret til at købe jord, og prisen på jorden skal være produktionsøkonomisk baseret. Vi ser gerne fri erhvervelse af helt små ejendomme, blot bopælskravet er opfyldt, men som sagt er 15 ha-grænsen alt for høj. 2-3 ha havde været mere rimeligt.

Reglerne om suppleringsjord og tilbudspligt virker indviklede og vanskeligt administrerbare, og de er formentlig svage.

Vi finder, der bør gælde krav om væsentligste erhverv for de store ejendomme, hvilket jeg med glæde har bemærket at hr. Niels Helveg Petersen også gav udtryk for på Tolv-

[Bjørn Westh]

mandsforeningernes møde i december måned. Ophæves kravet om væsentligste erhverv for store ejendomme, og bibeholdes bestyrerreglen, frygter vi store ejendomsprisstigninger til skade for de unge, og vi vil kigge nærmere på det i udvalget.

Vi vil gerne se, om gartnerens særlige forhold i tilstrækkelig grad er tilgodeset. Hvis de ikke er det, kan det muligvis klares i bemærkningerne.

Vi vil også gerne se på, hvordan forholdene vedrørende skove, der er undergivet landbrugspligt, vil blive. Vi lægger stor vægt på at undgå fjerneje og at bibeholde omsætningskontrollen.

Med hensyn til administration af loven finder vi, at en eventuel ændring af jordbrugskommissionernes arbejde, hvor vi gerne ser en egentlig decentralisering, må afvente administrationsdepartementets turnusgenemgang og tages op i forbindelse med udlånsloven.

Der er mange ting at tage stilling til i lovforslaget. Vi vil gå interesseret ind i et udvalgsarbejde. Vi vil også se på, hvordan forholdet med hensyn til marginaljorderne efter dette lovforslag vil blive.

Rønholt (KF):

Dette lovforslag er i hovedsagen skabt på et forlig uden for dette hus. Jeg anerkender landbrugsministerens bestræbelser på at finde en forligsmodel, der kunne opnå støtte fra et flertal i folketinget. Socialdemokratiet har med baggrund i forhandlingerne om en finansieringsreform og på baggrund af demonstrationen ved ændringsforslagene til lovforslag nr. L 95 før jul ikke gjort det lettere.

Til gengæld kan man sige, at det måske var baggrunden for, at landbo- og husmandsforeningerne indgik et historisk forlig om indstillingen til landbrugsministerens vedrørende udkastet til en ny landbrugslov.

Lovforslaget indeholder mange forbedringer i forhold til 1978-loven, som på mange områder har vist sig uhensigtsmæssig og ude af trit med udviklingen. Vi ser med tilfredshed på, at formålsparagraffen nu også omfatter miljøforholdene, så der er samklang i regeringens miljøpolitik på landbrugsområdet.

Når tilgangen af unge i landbruget nu er under 1.000 pr. årgang og ca. 5.000 landbrug handles hvert år, er det uhensigtsmæssigt for

administrationen med de mange dispensationer vedrørende erhvervelse af landbrug af andre købergrupper. Derfor ser vi positivt på forslaget om at liberalisere erhvervelsen af alle mindre landbrug, hvad enten det sker på baggrund af et defineret areal eller på baggrund af en vurdering. Alene det forhold, at halvdelen af samtlige landbrugsejendomme nu kan handles frit, løser både problemet om bedre bosætningsforhold for bybefolkningen og strukturtilpasningen af heltidsbedrifterne, idet jeg går ud fra, at et overvejende flertal enten vil forpagte jorden ud eller sælge dele af jordarealet fra.

Også de lempeligere vilkår for erhvervelse af bedrifter i mellemgruppen op til 30 ha virker indlysende. Jeg skal ligeledes nævne det positive i, at sammenlægningsgrænsen hæves til 100 ha.

Det konservative folkeparti har i mange år arbejdet for ophævelsen af det såkaldte hovederhvervskrav. Dette krav, som blev indsat i 1978-loven for at reducere antallet af købere af landbrugsejendomme, er noget af det, der har belastet administrationen mest. Det foreslås nu ophævet for alle købere af første ejendom. Det finder vi er et af de væsentligste fremskridt i lovforslaget. Det er straks vanskeligere at formulere det positive i, at samdriftsgrænsen er hævet fra 1 til 5 km, for reelt er der tale om en reduktion fra 15 til 5 km, selv om et flertal i folketinget vedtog en midlertidig bestemmelse om 1 km før jul.

Lovforslagets bestemmelser om køb af ejendom nr. 2 er et væsentligt indgreb i heltidslandmændenes tilpasningsmuligheder sammen med de reducerede muligheder for samdrift via forpagtning ud over 5 km. Imidlertid overvejes der til en vis grad muligheder for sammenlægning op til 100 ha. Ofte vil det være mere hensigtsmæssigt at tilpasse sig på én ejendom, hvor de arronderingsmæssige forhold tillader det. Det giver, alt andet lige, mulighed for maksimal udnyttelse af arbejdskraft og maskiner.

Når landmænd alligevel har købt ejendom nr. 2, er det, fordi det ikke lovgivningsmæssigt var muligt at sammenlægge ud over 75 ha, og fordi det kunne lade sig gøre at etablere et mere glidende generationsskifte. Men der kan også opstå tilfælde, hvor beliggenhed, klimatiske forhold, jordbundsmæssige forhold taler for en bedre udnyttelse af driftsapparatet på to ejendomme. Denne mu-

[Rønholt]

lighed forringes desværre med dette lovforslag. I øvrigt antydes det, at planteavlernes legitime interesser ikke i samme udstrækning ønskes tilgodeset.

Strukturudviklingen går imidlertid så stærkt, sammenholdt med de skærpede miljøkrav, at man burde overveje, om ikke lovforslagets indskrænkninger for strukturtilpasning er for stramme og dermed for kortsigtede. Det er derfor vigtigt, at lovforslaget indeholder en revisionsbestemmelse, således at man senest om fem år kan vurdere virkningerne af loven.

Vi finder, at der på et enkelt område måske kunne være behov for en tilføjelse til lovforslaget. Med den begrænsede tilgang af unge burde man åbne adgang for ansatte i landbruget til at erhverve et landbrug uden at opfylde bopælskravet. Ofte vil de i ansættelsesforholdet være forpligtet til at bo på tjenestebolig på grund af tilsyn med besætning etc., men også af hensyn til, at de kan etablere sig langsommere, få mulighed for at oparbejde en større egenkapital inden den egentlige etablering. Det ville i øvrigt være godt at ligestille ansatte i landbruget med landmænd, der køber ejendom nr. 2, under forudsætning af, at den ansatte har erhvervet det grønne bevis.

Jeg skal ikke lægge skjul på, at vi finder, at lovforslaget på mange områder tilgodeser deltids- og fritidslandmænd på bekostning af heltidslandmændene, hvilket også fremgår af presseudtalelser fra mange grupper af landmænd og erhvervsgartnere. Men hvor flere politiske partier skal medvirke, kan det kun ske ved et forlig, på tilsvarende måde som når landbrugets organisationer har skullet nå til enighed. Sådan som de politiske vilkår er i øjeblikket, erkender vi, at det er vanskeligt at nå længere i den retning, som vi tror på gavner dansk landbrug bedst.

På denne baggrund støtter det konservative folkeparti lovforslaget.

Povl Brøndsted (V):

Vi fik landbokommissionens første delbetænkning, landbrugsloven, betænkning nr. 1034, i maj måned 1985. Landbrugsministeren blev fra mange sider kritiseret for at ned sætte denne kommission. Man kaldte det en syltekrukke.

Jeg synes, der er grund til at rose landbrugsministeren, men også kommissionen, fordi den så hurtigt kom med sin betænkning. Jeg synes virkelig, den har afdækket en masse ting, og jeg synes, at det er med til at få flere ting sat i gang.

Lovforslag nr. L 122 er det første resultat, og den, der kender det politiske klima omkring landbrugslovgivningen her i huset og landet for tiden og det landbrugsorganisatoriske bagland, landbrugsministeren har været viis nok til at sondere og lytte til, må indrømme, at det er ganske fint klaret, at vi er kommet så langt. Landbrugsministeren havde et udkast til en lov. Det har man forhandlet i organisationerne, og det, man dér kunne nå frem til, er så blevet baggrunden for lovforslaget.

Som den forrige taler sagde, vil det under de vilkår være umuligt at få en lovgivning, som vi alle synes er lige bestemt efter vor politiske håndbog, men vi kan da se, at der i det, der ligger her, er fordele. Vi tror også, at de forberedelser, der har været, vil lette forslagens vej til vedtagelse, og jeg vil da straks love, at vi fra venstres side vil støtte, hvad vi kan.

Sigtet, målene med loven omtalte jeg under forespørgselsdebatten. Jeg vil derfor omtale nogle af de ændringer, der er foreslået i forhold til den gældende lov af 1978, for at vi skal prøve på at komme til nogle af de mål.

Der er i forslaget tale om en liberalisering, en forenkling og en smidiggørelse af lovgivningen om ejendomsstruktur, og vi er tilfredse med fra venstres side, at vi kommer et lille stykke ad den vej. Efter forslaget kan alle danske borgere nu blive ejere af en mindre ejendom op til 15 ha, selv om der er landbrugspligt, hvis man bare tager fast bopæl på den og sikrer, at jorden bliver passet. Der kan sælges jord fra, uden at det behøver at være det hele, og der bliver mulighed for at lade andre udnytte jorden. Endvidere forbedres beplantningsmulighederne. Der er uden tvivl stor interesse for erhvervelse af disse ejendomme. Det kan påvirke priserne til gavn for sælgerne, der i dag tit kan have svært ved at få solgt disse ejendomme.

Det er også en lempelse af de gældende regler, at ejendomme på op til 30 ha kan erhverves af personer, der har nogen landbrugsuddannelse, men ikke besidder det

[Povl Brøndsted]

grønne bevis. De med den egentlige landbrugsuddannelse, de, som skal leve af landbruget, får eneret til ejendomme på 30 ha og derover. Det vil lette presset og stabilisere priserne. Hovederhvervskriteriet falder helt ud af den nye lov. Det synes jeg er godt. Det er en fordel for den nyetablerede landmand, der i indkøringstiden kan konsolidere sig og udbygge sin ejendom.

Denne tredeling vil utvivlsomt medføre, at der bliver et ekstra udbud af dyrkbar jord til de primære erhvervsbrug på over 30 ha. Det kan give en bedre arrondering, og det er der behov for, da vi de sidste år har set en uheldig udvikling. Den udvidede beplantningsret med bibeholdelse af status som landbrugsjord giver også nye muligheder.

Disse ændringer vil utvivlsomt øge befolkningstallet i landdistrikterne i de kommende år til gavn for alle parter. Forenklingen i lovforslaget er: en meget stor del af de dispensationsansøgninger, vi kender i dag, vil falde bort, reglerne er klare, og bopælspligten, der tit har været baggrunden, er uomgælig. Reglerne om samdrift, nedlæggelse og forpagtning er forenklet. Der er også sket en smiddiggørelse i forbindelse med 50 ha-grænsen og 100 ha-muligheden. Vi er fra venstres side tilfredse med, at vi får grænsen for ejendom nr. 2 sat op fra 1 til 5 km.

(Kort bemærkning).

Bjørn Westh (S):

Jeg kan ikke dy mig, når hr. Povl Brøndsted ligefrem siger, at det er godt med 5 ha-grænsen, for det kan påvirke priserne til gavn for sælgerne, der har svært ved at sælge deres ejendomme. Når vi lige har set store artikler i aviserne om kæmpeprishop netop på den slags ejendomme med stigninger på 40 pct. på ét år og vi ved, hvor dyrt det så bliver for landmændene at købe tillægsgjord, suppleringsjord til deres ejendomme, så synes det at være et noget fejlagtigt udtryk for, hvordan de faktiske forhold har været for de små ejendomme.

I øvrigt falder hovederhvervskravet ikke væk, så vidt jeg har kunnet læse lovforslaget. Det bibeholdes ved køb af 2. ejendom og suppleringsjord.

(Kort bemærkning).

Povl Brøndsted (V):

Jeg fulgte ikke hele mit manuskript til sidst, da tiden var udløbet, men jeg havde bemærkningen, at uddannelseskravet er bibeholdt, når det er to ejendomme, og også, som hr. Bjørn Westh sagde, at man kun kan erhverve ejendom nr. 2, når man har det som hovederhverv.

Jeg kender mange ældre mennesker, der under den gældende lov sidder på nogle små ejendomme, de ikke kan få solgt, og kan de få dem solgt, er det meget ofte til små priser. Det er et af de steder, hvor priserne er ude af trit med den værdi, disse ejendomme trods alt har, og derfor mener jeg virkelig, det kan være en fordel, at man dog kan få så meget, at man måske kan etablere sig med et hus, når man er gammel og ikke kan drive sin ejendom længere.

Landbrugsministeren (Niels Anker Kofoed):

Undskyld, at jeg bad om ordet, men det er fordi, man ikke skal have nogle forkerte oplysninger i debatten.

Jeg tror nok, hr. Bjørn Westh har taget statistikkerne råt fra Jyllands-Posten. Vedrørende prisstigninger på landbrugsejendomme skal man vurdere hele 1985 i forhold til 1984. Så kan man sige, at hr. Bjørn Westh har ret. Fra 0 til 4 ha-ejendomme har man en stigning på 44 pct., men fra 5 ha helt op til 50 ha-ejendomme har man en gennemsnitsstigning på ca. 22 pct. Så det er lidt anderledes, når man ser nærmere på det. Det er lidt mindre end den prisstigning, der har været på parcelhuse. Det er baggrunden.

(Kort bemærkning).

Bjørn Westh (S):

Må jeg citere fra Jyllands-Posten 17. januar 1986, hvor landbrugsministeren konfronteret med statistikken over ejendomspriserne siger:

»Man kan frygte, at nogle kommer i klemme. Landmændene skal derfor tænke sig godt om, og de skal vide, om de nu også kan forrente investeringerne. Landbruget skal ikke regne med, at EF fortsat vil garantere den samme pris for landbrugsprodukterne.«

Vi er fuldstændig enige, hr. landbrugsminister. De store ejendomsprisstigninger, der har været, er meget bekymrende, men hr. Povl Brøndsted påstod, at der nærmest var brug for endnu større stigninger.

Inger Harms (SF):

Jeg skal starte med at sige, at vi glæder os over, at det er lykkedes for husmandsforeningerne at skabe bevægelse i landboforeningerne i positiv og realistisk retning. Der er i lovforslaget, som er præget af landboorganisationernes forlig, mange ændringer, SF hilser velkommen, men der er så sandelig også noget, vi savner, og andet vi direkte er imod.

Vores stillingtagen til lovforslaget kommer til at afhænge af resultatet af udvalgsarbejdet, men det skal ingen hemmelighed være, at SFs målsætning med en landbrugslov er at forbedre de miljømæssige forhold i produktionen. Hermed mener jeg f.eks. at skabe harmoni mellem husdyr og areal, at styrke bosætningen i landområderne, at prioritere velarrunderede heltidsbrug, forstået som en- og tomandsbedrifter, at skabe et alsidigt driftsmønster, heltidsfamiliebrug, andelsbrug, deltidsbrug og fritidsbrug, at undgå fjerneje, f.eks. ved aktieselskaber, at forhindre en spekulationspræget prisstigning især for heltidsbrugene og at undgå etablering af industribrug. Ud fra disse teser vil vi tage stilling til de ændringer, som forekommer i lovforslaget.

Jeg skal starte med at erklære mig enig i afsnittet om, at landbrugsloven fremtidig må medvirke til bevarelse af befolkningsgrundlaget i landdistrikterne, samt at det traditionelle produktionsøkonomiske sigte må suppleres med hensynet til varetagelsen af de miljømæssige forhold omkring den jordbrugsmæssige arealudnyttelse.

Når man læser i det netop udsendte strategiplæg om en miljøvenlig landbrugsproduktion, kommer man i tvivl om, hvem der har ført ministerens hånd, for i de bemærkninger, der følger lovforslaget, er visionerne ikke helt så store. Det præciseres nemlig i afsnit C 5: »... at der ved administrationen af landbrugsloven skal foretages en afvejning af de jordbrugsmæssige interesser over for de miljømæssige hensyn. Dette svarer til administrationen af miljølovgivningen, hvor der skal foretages en afvejning af forskellige samfundsmæssige og økonomiske interesser over for de miljømæssige hensyn.«

Hvis det er det egentlige formål med landbrugsloven og strategiplægget om en miljøvenlig landbrugsproduktion, så ser det sort ud for miljøet. Miljølovens formålparagraf

har gang på gang vist, at her sejrer de samfundsøkonomiske interesser næsten altid.

Hvis ministeren ikke igen vil halte bagefter, nu hvor der er ved at danne sig et flertal for at ændre formålparagraffen til fordel for miljøet, synes jeg, ministeren i højere grad burde rette sig efter det udsendte strategiplæg, hvori ministeren selv konkluderer i sit forord: vi skal stile mod en mere miljøvenlig landbrugsproduktion, som tager skyldig hensyn til bevarelsen af naturen, uden at kvalitetskravene over for forbrugerne bliver slækket.

Landbrugsministeren har ønsket at udvide de gældende bestemmelser om tilplantning. Vi havde hellere set, at man afventer en egentlig skovpolitik. Selvfølgelig har vi da ikke noget imod, at man får lov at tilplante lidt mere efter eget valg, men vi er modstandere af, at hele områder tilplantes med nåleskov.

Vi siger ja til bopælspligt på alle ejendomme. Vi støtter, at den frie nedlægningsgrænse nedsættes, hvad vi jo selv har foreslået, idet alt for mange reelle ejendomme er blevet nedlagt i de seneste år. Vi støtter, at sammenlægningsgrænsen nedsættes fra 75 ha til 50 ha. Vi kan godt gå ind for en større sammenlægningsgrænse efter tilladelse. Vi havde hellere set en grundværdi på 500.000 kr. efter sammenlægning, men vi finder det helt uholdbart, at der ikke efter det nye forslag er nogen maksimumsgrænse. De 100 ha burde være absolut maksimum.

Vi finder det uhyre væsentligt, at der sikres reel mulighed for, at de mindre og middelstore ejendomme kan få deres behov dækket via suppleringsjord, ikke kun de aktuelle behov, men også behov på længere sigt, f.eks. ved et forventet generationsskifte. Derfor bør statens jordfond have forkøbsret til landbrugsarealer. Deraf følger naturligvis, at fonden skal have forøgede bevillinger.

Kravet om væsentligste erhverv, som det tolkes i dag, bør fastholdes ved landbrugs-ejendomme på over enten 30 ha eller 1 mill. kr. i ejendomsværdi. Det er fuldstændig hul i hovedet som foreslået at ophæve kravet vedrørende ejendom nr. 1, ligegyldig hvor stor den er, og fastholde kravet vedrørende nr. 2, ligegyldig hvor lille den er. Væsentligste erhverv eller hovederhverv, som det også hedder, tror mange landmænd fejlagtigt i dag skal opretholdes, men det forholder sig ikke

[Inger Harms]

sådan efter det her lovforslag. Hvem som helst, der har penge nok, kan købe en hvilken som helst ejendom, de ønsker.

Bestyrerreglen skal ophæves. Den kan eventuelt benyttes som dispensationsmulighed i ganske særlige tilfælde. Hvis bestyrerreglen opretholdes, er der åbnet en ladeport for, at ikke-landbrugsmæssig kapital, ikke mindst alle EF-borgere, kan etablere sig, kan opkøbe og presse priserne i vejret.

Jeg har en hel del mere at sige, men det må så vente til næste omgang.

Ole Vig Jensen (RV):

Der er ved at være noget symptomatisk ved dagens forløb. Det har trukket ud, som det også har gjort med fremkomsten af det forslag, vi har til behandling. Men nu er det her, om end forslaget har haft en svær fødsel. Skulle man blive i terminologien, kunne man næsten sige, at det er blevet taget med tang. Men det kan der også komme et barn ud af, navnlig hvis der er gode fødselshjælpere, og hvis barnet plejes godt i sin opvækst – jeg tænker på udvalgets arbejde – kan der komme et velskabt barn ud af det.

Jeg vil gerne til indledning sige, at det forslag, landbrugsministeren har lagt frem, og hvor han jo har hentet sig rådgivning undervejs, hvad jeg ingenlunde skal bebrejde ministeren, på mange måder viser i den rigtige retning. Vi kan i det store og hele tilslutte os indholdet af det forslag, der er lagt frem.

Landbrugsloven er en overordentlig vigtig lov, ikke blot for landbrugserhvervets udøvere, det ligger i sagens natur, men også for samfundet, fordi den måde, vi udformer landbrugslovgivningen på, de rammer, vi lægger for landbrugets udvikling, landbrugets vilkår, er afgørende for det øvrige samfund, ikke mindst med hensyn til samfundsstrukturen. Ønsker vi en centralistisk eller en decentral samfundsstruktur? Ønsker vi store, intensivt drevne landbrug, eller ønsker vi mange landbrug, små og mellemstore landbrug, et varieret udbud af landbrugsbedrifter? Så får vi et andet samfund.

Der er ingen tvivl om det radikale venstres svar på det spørgsmål: vi ønsker en decentral samfundsstruktur. Vi ønsker et levende landskab. Det åbnes der mulighed for, mener jeg, med det forslag til landbrugslov, som er lagt frem her.

Jeg skal ikke komme med flere generelle bemærkninger. Det synes jeg hr. Larsen-Ledet har gjort på udmærket måde i forespørgselsdebatten, men jeg har nogle bemærkninger til en række forhold og forslag, som vi gerne vil have drøftet under udvalgsarbejdet, idet vi generelt tager positivt imod forslaget.

Vi mener, at andelslandbruget i varieret form skal have en bedre placering i denne lovgivning. Vi skal have legaliseret muligheden for at etablere andelslandbrug som en af de ejerformer, det er muligt at etablere.

Når det gælder samdriftsbestemmelserne, er der sket en opstramning og skærpelse, hvad vi er tilfredse med. Udformningen af tilladelsen til at erhverve ejendom nr. 2 kan vi tiltræde, selv om jeg roligt kan sige, at vi helst havde undgået muligheden for at købe ejendom nr. 2. Skulle det have været tilfældet, skulle der muligvis have været ændret andre steder i lovforslaget. Nu er det med, og vi kan acceptere det, som det ligger her.

Vi vil dog godt i den forbindelse sige, at det er tvivlsomt, hvor formålstjenligt det er, som det er formuleret i bemærkningerne til § 1, nr. 15, at der åbnes mulighed for pasningsaftaler, bonusordninger osv. Der ligger en klar mulighed for en omgåelse på dette felt. Hvordan skal man kontrollere det? Det vil vi gerne se noget nærmere på.

Når det gælder reglerne om sammenlægning, som de nu er udformet, er de udtryk for, at vi kan opnå en mere hensigtsmæssig og fremtidsrettet administration af denne del af landbrugslovgivningen. Vi gør klart, at sammenlægningsgrænsen er 50 ha, men at der under særlige forudsætninger er mulighed for at gå op til 100 ha. Det er en lidt anden mulighed og en anden måde at sige det på end den, hr. Rønholt anvendte her fra talerstolen.

Vi har dog én indvending mod den del af de foreslåede bestemmelser, som umuliggør en sammenlægning, hvis ikke ejendommen kommer op på 15 ha eller derover. Vi kan godt se formålet med det, som det er formuleret, men der kan være mindre landbrug med en væsentlig animalsk produktion, eller hvor der er tale om specialafgrøder, hvor man opretholder landbrugsbedriften som en fuldtidsbedrift, og hvor der bør være mulighed for at tilbyde eller mulighed for at lægge jord til en sådan ejendom ud fra et miljømæssigt synspunkt. Når det gælder små ejen-

[Ole Vig Jensen]

domme med animalsk produktion, vil det i hvert fald klart spille ind. Det vil vi også gerne se på i udvalget.

Vi går ud fra, at gartnerierhvervets særlige struktur og forhold gør det rimeligt ikke at medtage dette erhverv under de generelle bestemmelser, men hvis jeg har forstået det rigtigt – det kunne landbrugsministeren bekræfte i forbindelse med bemærkningen i lovforslaget – er det heller ikke tanken. Der er mulighed for at give andre bestemmelser for landbrugserhvervet.

Så er min taletid udløbet, og jeg må vende tilbage under anden runde.

Bente Juncker (CD):

Da vor landbrugspolitiske ordfører ikke har mulighed for at være til stede, skal jeg på CDs vegne fremføre vore synspunkter vedrørende forslaget til ny landbrugslov.

Forslaget har længe været undervejs, men vi synes bestemt, at det har været værd at vente på. Det er et godt arbejde, landbrugsministeren her serverer, og det gør det ikke ringere, at de to store landboorganisationer, husmandsforeningerne og landboforeningerne, står bag. Dermed står faktisk hele det landbrug bag, som skal leve med denne lov.

I den første paragraf, lovens formålsparagraf, er der væsentlige ændringer, som CD hilser med tilfredshed. Den gamle formålsparagraf er næsten udelukkende en effektivitetsparagraf, der alene omhandler og tager hensyn til de egentlige fuldtidsbedrifter. Den nye taler om en langt bredere vifte af hensyn, der skal tilgodeses. Den accepterer ikke uden videre den økonomisk betingede strukturudvikling, der har accelereret de senere år, og som bl.a. har betydet, at der hver sjette time er blevet en landbrugsejendom mindre og dermed ofte en familie mindre på landet. Der skal nu tages miljømæssige hensyn, og befolkningsgrundlaget i landdistrikterne skal tilgodeses. Det betyder med andre ord, at den nye lov legaliserer begrebet deltidslandmand.

De nye hensyn betyder ikke, at den landmand, der skal leve af sit landbrug, er glemt, bestemt ikke. Han har stadig gode muligheder for at udvikle og tilpasse sig. Sådan skal det også være.

Med hensyn til erhvervsbestemmelser deles landbrugsejendomme reelt op i tre ka-

tegorier: fuldtidslandbrug, deltidslandbrug og hobbylandbrug. CD er generelt enig i denne opdeling. Vi vil dog godt i udvalget prøve at belyse, om grænsen mellem hobbylandbrug og deltidslandbrug er hensigtsmæssig. Jeg tænker her på 15 ha-grænsen. Det betyder faktisk, at over en fjerdedel af samtlige landbrugsejendomme frit vil kunne erhverves uden nogen form for landbrugsmæssig tilknytning og på trods af eventuelt behov for tillægsjord i området.

Gruppen fra 15 til 30 ha vil så blive de deltidslandmænd, som lægger stor vægt på det at være landmand. Det er familier, der har deres hovedindtjening uden for landbruget, men absolut lægger vægt på at drive deres landbrugsejendom så korrekt som muligt. Langt de fleste vælger denne livsform, fordi de ønsker den, selv om nogle nok vil gå deltidsvejen med det formål at ende som fuldtidslandmænd.

Denne gruppe af landmænd vil blive de mange. Selv om de kun vil fremstille en beskeden del af landbrugets samlede produktion, kan det nemt vise sig, at gruppen får stor betydning for hele landbruget. De vil f.eks. medvirke til, at borgere uden for landbruget får en bedre og større forståelse for landbruget. Det er også meget sandsynligt, at det er dem, der vil vise det samlede landbrug nye veje.

Hvad angår deltidsbrugene over 30 ha, er ændringen den, at hovederhvervskravet ophæves. Centrum-demokraterne lægger vægt på, at ændringen sker sammen med en skærpelse af uddannelseskravet.

De nye erhvervsregler er enklere end de gamle og vil give væsentlig mindre administration for jordlovsmyndighederne.

Dette kan imidlertid ikke siges at være tilfældet med de nye sammenlægningsgrænser, tværtimod. Her opereres nu med to forskellige grænser, én på 50 ha og én på 100 ha. Det, der forsøges, er at lave en form for forkøbsret til de mindre brug, og, hvor der ikke er brug for dem, da at hæve sammenlægningsgrænsen til 100 ha.

Centrum-demokraterne har den opfattelse, at des stærkere og mere reel forkøbsretten er, des højere sammenlægningsgrænse kan forsvares. Vi synes, det foreslåede er en rimelig løsning. Det er dog vigtigt, at der bliver udarbejdet nogle ret faste retningslinjer for jordbrugskommissionerne at arbejde efter, da

[Bente Juncker]

de får meget stor indflydelse på, om man skal anvende 50 eller 100 ha-grænsen.

Afstandskravet på maksimum 1.000 m skal stadig gælde. Vi mener dog at læse ud af forslaget, at administrationen kan gøres mere fleksibel efter indstilling fra de lokale kommissioner, hvor der er specielle forhold, der tale for at overskride de 1.000 m lidt. Dette er vi tilfredse med.

Vedrørende samdrift sker der alene den ændring, at de 15 km ændres til 5. Jeg ser her bort fra det lille kup før jul. De 5 km er en passende afstand, som bl.a. vil give væsentlig mindre belastende landbrugstransport på vejene.

Samdriftsreglerne er en midlertidig strukturtilpasningsregel, der nu videreføres. CD er enig i, at der stadig er brug for den, men mener, at den kunne strammes lidt op. Jeg tænker her på, at de 100 ha også ville være relevante ved to ejendomme, ligesom antallet af landbrugsejendomme pr. ejer nok uden store problemer kunne begrænses til 5.

Jeg mangler desværre noget, men jeg kan da i hvert fald sige, at centrum-demokraterne støtter lovforslaget.

Formanden:

Jeg ved ikke, om det kom bag på ordføreren, at forretningsordenen er uændret.

Anne Grete Holmsgård (VS):

Det siger sig selv, at man ikke kan nå hele vejen rundt om dette lovkompleks på 5 minutter. Derfor bliver der selvfølgelig nogle huller i det, også selv om jeg ikke har glemt en del af manuskriptet nede på min pult. Jeg vil godt holde mig til en del af de problemer i lovforslaget, der har betydning for marginaljordsdebatten, for det ligger faktisk skjult i det her lovkompleks.

Umiddelbart kan man godt blive fornøjet og glad over at se, at miljøet er kommet ind i formålsparagraffen, men det er ikke helt uden problemer, for dermed kommer afvejningsprincippet ind, det samme princip som i miljøbeskyttelseslovens § 1, stk. 3. Det har i praksis vist sig at give meget store problemer, fordi det altid er miljøet, der bliver vægтет som den part, der ikke behøver særlig stor beskyttelse, når det kommer til nogle stærke økonomiske interesser.

Det, der i øvrigt bekymrer mig ved det, er, at sådan som bemærkningerne er formuleret, kunne det godt tyde på, at hensigten er, at det er landbrugsministeren, der kommer til at tage stilling til afvejningsprincippet. Der står bl.a. i bemærkningerne, at retningslinjerne for afvejning skal fastsættes efter forhandling med landbrugsorganisationerne og med miljøministeren. Jeg tror, det kommer til at betyde, at miljøinteresserne kommer til at stå meget svagt. Det er ikke nok, at de nævnes i formålsparagraffen. Hvis alle de formålsparagraffer, der er vedtaget i det her hus, havde haft den konsekvens, at lovene levede op til dem, så ville det være helt fint, men faktisk er situationen den modsatte.

Når man kommer længere hen i lovforslaget, viser det sig, at der kommer mere kød på denne kritik. I § 7 a åbner man op for, at skovdrift bliver ligestillet med anden jordbrugsdrift. Dermed åbner man naturligvis op for de former for ekstensiv dyrkning, som der også er lagt op til i EFs grønbog, som der også er lagt op til i landbrugsministerens strategioplæg, og som der også er lagt op til i det debatoplæg, miljøstyrelsen og fredningsstyrelsen og skovstyrelsen kom med her i sommer.

Jeg synes, der ligger nogle udmærkede visioner i det, men det er et problem, hvis den måde, man åbner op for det på, er, at man siger: nu åbner vi bare, og så tager vi diskussionen om marginaljorder på et senere tidspunkt. Det er de faktiske forhold. Det blev besluttet i sidste uge under en debat om marginaljorderne, at der først kommer et egentligt udspil om en marginaljordsstrategi et år fra nu af. Der er simpelt hen endnu ikke taget stilling til, og der bliver det ikke det første år, hvad der skal defineres som marginaljorder. Der er heller ikke taget stilling til, hvilken naturpleje eller naturplejpligt der skal være på disse jorder. Der er heller ikke taget stilling til registrering af dem, offentlighedens adgang osv. osv. Det mener jeg er to komplekser, der burde behandles sideløbende, men her får vi så én bid af det på landbrugsområdet.

Jeg kan oven i købet se i den skriftlige fremsættelse, at ministeren har en ændring af landbrugslovens § 3 a om landbrugsplanlægning under overvejelse. Havde det ikke været mere rimeligt, at den var kommet sammen med det her fremfor denne stykvisse liberali-

[Anne Grete Holmsgård]

sering, som man vel må sige det er, sådan at vi kunne have set det i en helhed? Her hjælper det ikke så meget, at landbrugsministeren i bemærkningerne til § 7 a og til spørgsmålet om marginaljorder siger, at man skal inddrage landskabelige værdier, og at man også skal diskutere det med amterne som et led i regionplanlægningen. På tirsdag skal vi behandle et udspil fra landbrugsministerens kollega miljøministeren, der handler om at svække sektorplanlægningen, om, at den ikke længere skal godkendes af miljøministeren, og om, at sektorplanlægningen ikke længere skal være bindende.

Der er i forvejen problemer med sektorplanlægningen, fordi den er meget svag. Nu bliver den endnu svagere. Det er altså det her meget svage kompleks, landbrugsministeren klynger sin lovændring på det her område op på. Det finder jeg meget, meget problematisk.

Jeg synes også, det peger i samme retning, når adgangen til at indføre fredskovpligt ophæves. Det er ganske vist kun en mulighed, landbrugsministeren har i dag, men skovtilplantning var en mulighed, som kunne bruges til at styrke naturinteresserne inden for hele det kompleks, der hedder marginaljorderne, fordi vi jo ikke bare ønsker at tilplante med skov for igen at fjerne den om et par år, når konjunkturerne går den anden vej.

Til sidst vil jeg sige, at vi i princippet godt kan se, at det kan være rimeligt, at man åbner op for, at andre end dem, der i dag kan dyrke jorden, kommer ind som fritidslandmænd, men jeg mener, der er meget store problemer forbundet med det, fordi det, så vidt jeg kan se, vil give en tendens til stigende jordpriser inden for de her områder. Det er et problem, som jeg mener landbrugsministeren slet ikke overvejer i hverken selve forslagets tekst eller i bemærkningerne til det.

Arne Bjerregaard (KrF):

Vi er alle bekendt med, at der ude i landet i den senere tid har hersket stor usikkerhed med hensyn til, hvilke ændringer der ville fremkomme i den nye landbrugslov, og mange landmænd har fremskyndet eller udsat handelen med landbrugsejendomme på grund af de mange rygter, der har verseret om forestående ændringer.

Derfor må det hilses med tilfredshed, at der nu foreligger et forslag fra landbrugsministeren, og vi kan i kristeligt folkeparti specielt glæde os over, at ministeren ved udformningen har taget så vidtgående hensyn til den aftale, der er indgået mellem landbo- og husmandsforeningerne, ikke fordi det er dem, der har lavet det, men fordi der i dette forlig især tages hensyn til det, kristeligt folkeparti har ønsket. Det kan selvfølgelig være et tilfælde. Det er sandsynligvis ikke vores store påvirkning, selv om vi har prøvet det.

De væsentligste ændringer i forslaget er justering af reglerne om forpagtning, samdrift, udstykning, nedlægning, sammenlægning af landbrugsejendomme og begrænsning af erhvervelse af landbrugsejendomme, alle ting, som vi, der har med det at gøre, har gennemtærsket i årevis frem og tilbage: hvad var det mest hensigtsmæssige?

Vi er i kristeligt folkeparti meget tilfredse med den nye 5 km grænse i stedet for 15 km grænsen, fordi vi mener, at 15 km grænsen var uheldig, især for landbrug med animalsk produktion, for dem selv, men i højere grad for omgivelserne, ligesom vi mener, at det gav de stærke de bedste kort.

Vi finder, at de øvrige grænser på de kendte områder er rimelige, hensigtsmæssige, og derfor skal jeg ikke kommentere dem mere, end de er blevet. Lad mig dog sige, at opdelingen i hobby-, deltids- og heltidslandbrug føler vi hensigtsmæssig. Jeg må sige om hobbylandbruget, at det da sådan set er rigtigt, at vi gør det ud fra en miljømæssig og landbrugsmæssig og landsbymæssig betragtning, men jeg skal ikke undlade at bemærke, at jeg gerne havde set en lidt lavere grænse af hensyn til de egentlige landmænd.

Grænserne i forslaget vil formentlig dæmpe prisstigningen for visse brugsstørrelser, og det hilser vi med en vis tilfredshed, fordi det sandsynligvis vil give unge begyndere større mulighed for at konkurrere med de mere velbeslædede bosiddende landmænd.

Alt i alt mener vi, at revisionen af landbrugsloven betyder en bevarelse af forskellige landbrugsstørrelser, og vi har fuld tiltro til, at landbruget i Danmark under disse restriktioner, måske specielt på grund af disse restriktioner, også i fremtiden vil udgøre en væsentlig del af samfundets økonomiske og beskæftigelsesmæssige grundlag.

[Arne Bjerregaard]

Jeg kunne i grunden tænke mig til slut at stille fru Inger Harms et spørgsmål: hvad er miljørigtigt landbrug? Hvorledes skal det beskrives? Og hvad forstår fru Anne Grete Holmsgård ved »naturpleje af skovplantning«? Mig bekendt er skovplantning en umulighed: planter vi, så laver vi en plantage. Det er en kulturforeteelse. Hvorledes naturplejer man en kulturforeteelse?

Ove Jensen (FP):

For de aktive landmænd er forslaget en klar forringelse i forhold til gældende lovgivning, fordi ejendom nr. 2 nu skal ligge inden for en afstand af 5 km, hvor det før panikændringen før jul var 15 km. At der sker en lempelse ved køb af de helt små ejendomme, er vi naturligvis tilfredse med, men dér var det jo før nødvendigt at give dispensation i næsten alle tilfælde, og derfor er der reelt ikke tale om nogen ændring.

For dem, som skal leve af landbruget, er forslaget en klar forringelse. Det er en fortsættelse af den ufornuftige restriktionspolitik, som blev påbegyndt ved lovændringen i 1973.

Landbrugsministeren (Niels Anker Koføed):

Jeg vil først sige tak til de mange ordførere, der faktisk i gennemsnit var ret velvillige over for forslaget. Jeg synes, at den eneste, der virkelig var negativ over for forslaget, var den sidste ærede taler, hr. Ove Jensen. Det skuffer mig lidt, fordi hr. Ove Jensen ellers altid er en fornuftig mand, så jeg havde håbet på lidt mere positivitet.

Må jeg starte med at sige, at det, nogle har sagt, at det er en klar forringelse af heltidsbedrifterne, ikke er rigtigt. Det er en påstand, der ikke holder for en nærmere prøvelse, for man skal lægge mærke til, at der ifølge denne lovgivning netop tages hensyn til den intensive drift og specialprodukterne. For dem sker der en forbedring i forhold til de nuværende tilstande, for hvis man virkelig opfylder betingelserne, kan arealet også udvides af miljømæssige, produktionsmæssige og andre grunde. Det kunne vi ikke klare efter den nugældende lovgivning, så det er ikke korrekt, når man siger, at det er en forringelse af heltidsbedrifterne.

Det næste principielle, vi skal lægge mærke til, er, at der bliver mulighed for nu at

lave en bedre arrondering, en bedre tilpasning. Som jeg sagde i mit tidligere indlæg, er der sket det, at arronderingen er blevet ringere, transporten er blevet større landbrugsejendommene imellem, og det kan ikke være særlig rationelt. Derfor synes jeg, der her skulle være en mulighed for ved jordbrugskommissionens indsats at få reguleret, således at bedrifterne kan samles mere, end de kunne tidligere. Det synes jeg er en klar forbedring.

Jeg synes også, man skal lægge mærke til, at principperne i landbrugsloven er, at vi har fritidsbedrifter, deltidsbedrifter og heltidsbedrifter. Det synes jeg vi har ramt relativt godt i dette landbrugsforslag, og jeg kan se, at de fleste ordførere synes, det er en fornuftig ordning.

Så er der spørgsmålet, om det er blevet restriktivt. Jeg vil sige, som hr. Arne Bjerregaard også sagde, at vi har aldrig haft en total frihed i vores landbrugslovgivning. Siden 1781 har vi haft en kraftig regulering af strukturerne. Hvis vi ser på andre lande, der ikke har haft disse reguleringer, må man konstatere, at de ikke har den gode arrondering, som vi har. Jeg tror, at dette er en blanding af frihed og reguleringer. Nu kan alle ejendomme under 15 ha handles frit, og det vil sige, at man administrationsmæssigt bedre kan få arronderingsmæssige og andre hensyn tilgodeset i resten af lovgivningen. Det synes jeg også er et fremskridt, som jeg kan se at de fleste ordførere hilser velkommen.

Det var de principielle bemærkninger. Jeg skal komme tilbage til spørgsmålet om miljø lidt senere.

Til hr. Bjørn Westh kan jeg sige, at når revisionsklausulen er kommet ind, er det i erkendelse af, at vi i regeringen ikke er overmennesker, der kan se, hvordan strukturerne udvikler sig i de kommende år, og derfor erkender vi, at det kan være nødvendigt at tage loven op til nyvurdering om 5 år. Det synes jeg ikke der er noget galt i; jeg synes endda, det er meget fornuftigt. Det er i hvert fald ikke tegn på, at der har været en usikker hånd bagved.

Hr. Bjørn Westh mener, at det har taget lidt lang tid, og det kan jeg for så vidt give ham ret i. Jeg havde også ønsket, at jeg kunne have fremsat dette lovforslag i oktober, men da folketinget er sammensat sådan, at vi er en mindretalsregering, skal man skabe en

[Landbrugsministeren]

form for parlamentarisk basis bag ved sådan et lovforslag, og det har taget lidt tid.

Hr. Bjørn Westh kan nok også huske, at vi har forsøgt at få nogle forhåndsforhandlinger i gang ligesom ved anden lovgivning, og alle disse sonderinger har altså taget lidt tid, som det gør her i folketinget. På den anden side siger jeg tak for tilsagnet om, at man nu vil tage fat på et virkeligt udvalgsarbejde, så vi kan blive hurtigt færdige.

Med hensyn til citatet af, hvad hr. Lars Jakob Larsen har sagt, er det vel ikke mig, der skal få ideen, men det er måske symptomatisk, at den opfattelse efterhånden breder sig i befolkningen, at det ikke er alt, folketinget kan lave fuldt tilfredsstillende. Jeg skal ikke komme nærmere ind på hans argumentation, og jeg kan i hvert fald sige, at jeg ikke har underlagt mig organisationernes væld, men jeg synes, det var formålstjenligt, hvis organisationerne var indforstået med, hvordan landbrugslovgivningen skulle være, for det er jo dem i landbrugsområdet, der skal leve under denne landbrugslovgivning. Jeg synes i hvert fald, vi har tilført landbrugsloven nogle udmærkede impulser, som vi godt kan være tilfreds med.

Jeg kan såmænd også godt give hr. Bjørn Westh ret i, at bevaringsværdig er et lige så godt udtryk som bæredygtig. Det var egentlig også svært at finde ud af, hvad en bæredygtig enhed var. Bevaringsværdig, det er måske mere bredt.

Så skal jeg lige til sidst komme med en kommentar om priserne på landbrugsejendomme. Der er flere af ordførerne, der har været inde på, at de vil stige. Jeg er nu ikke sikker på, at de vil stige så voldsomt. Jeg tror nok, at hvis man skal tage efter, hvad normal praksis er, når der er noget med markedsøkonomi, vil der sikkert for ejendomme under 15 ha ske en prisstigning, fordi der bliver et større køberpublikum. Det skal normalt give en lille prisstigning. Jeg kan bl.a. sige, at i 1978, da vi sidste gang lavede en kraftig opbremsning, således at disse ejendomme faldt i pris, fik de med de mindre ejendomme, som havde regnet med at sælge, i hvert fald en prisnedsættelse på deres ejendomme, så de ikke kunne købe en aftægtsbolig.

Hvis der skulle ske en prisstigning på de mindre ejendomme, synes jeg, det er velfortjent for dem, der skal sælge dem.

De andre prisstigninger, der er nævnt, kan jeg sige ikke har været unormale. Det svarer faktisk nøjagtigt til det rentefald, der har været i tilsvarende perioder. Ydelsesmæssigt har det ikke forandret sig – der er balance.

Så kan jeg sige, at det er på heltidsbedrifterne, prisstigningerne har været mindst. Jeg tror, at begrænsningen på de 30 ha for så vidt angår kravet om det grønne bevis vil medføre, at de bliver isoleret mere fra den almindelige markedsøkonomi. Der bliver færre købere, og det vil alt andet lige medføre, at der sker mindre prisstigninger, og den prisstigning, der ellers sker i samfundet, vil ikke ske i samme takt på de heltidsbedrifter, der skal fortsætte. Det kan landbrugserhvervet vel alt andet lige ikke være utilfreds med, ej heller samfundet, for det vil samtidig sige, at det bliver mere konkurrencedygtigt.

Jeg har bemærket, at hr. Bjørn Westh går ind for 2–3 ha-grænsen fremfor 15 ha-grænsen. Det har vi altså forskelligt syn på. Jeg synes, det er fornuftigt og godt, at man nu bliver fri for at have al den administration med disse små ejendomme.

Hr. Ole Vig Jensen og også hr. Bjørn Westh var inde på gartnerens forhold. Jeg vil mene, at gartnerens specielle forhold skulle være tilgodeset i den paragraf, vi har, og med den administrationspraksis, vi også har.

Der er flere, der har været inde på skovene. Nu må man huske på, at vi jo fik fredskovpligt i 1805 på grund af, at vi skulle have råmateriale til flåden. Da man så endelig fik råmaterialet klar, holdt man op med at bygge skibe af dette råmateriale. Men ellers vil jeg mene, at skovdrift er også landbrugdrift. Da de fleste landbrugsejendomme, i hvert fald på øerne, har skovareal, som indgår med landbrugspligt på, synes jeg det er rigtigt, at skovdrift også betragtes som landbrug i praksis. Hvad skulle der egentlig være galt ved det? Hvis der plantes mere skov, kan samfundet vel kun være godt tilfreds. Eller man behøver ikke at plante skov, men tilgodese, at skovene breder sig. Dermed er ikke sagt, at fordi der i landbrugsloven står noget med op til 25 pct., så bliver det nåleskov.

Jeg tror ikke, der bliver plantet nåleskov i væsentlig større udstrækning. Tværtimod er tendensen på visse marginaljorder, at man planter løvskov. Vi har fået mere viden om skovdrift, og derfor synes jeg, at de udvidel-

[Landbrugsministeren]

ser, vi har lavet, er et signal til, at man nu kan have andre driftsformer i landbruget end tidligere.

Hr. Bjørn Westh og andre har også været inde på marginaljordsspørgsmålet. Nu synes jeg, det er udmærket, at man forleden dag i folketinget diskuterede marginaljorder. Jeg hørte opmærksomt på den debat og tænkte ved mig selv – og undskyld, hvis jeg tænker højt – at det jo er fantastiske standpunkter, der kommer frem, som er baseret på meget lidt viden om, hvad det drejer sig om. Der var ikke én, der kunne definere, hvad en marginaljord var, men jeg tror heller ikke, det fordrer, at der er nogen, der kan definere, hvad en marginaljord er, så derfor synes jeg, vi skal tage den diskussion lidt senere, fordi der er så mange ting. Ja, vi har jo marginaljorder, som vi ikke normalt vil kalde marginaljorder, dvs. dem, der ved rigtig behandling giver størst udbytte. Man kan med den rigtige afgrøde på de vestjyske jorder, som vi kalder marginaljorder, med vanding og tilførsel af gødning få de største udbytter. Man kan have mere end 10.000 foderenheder pr. ha på disse arealer, mens vi i almindelig drift på øerne kun kan have 6.000–7.000 foderenheder. Er det marginaljord? Er lerjord marginaljord, eller er sandjord marginaljord? Jeg tror, man skal sætte sig lidt mere ind i tingene, før man begynder at tage nøjagtige standpunkter til disse ting.

Hr. Rønholt var inde på, at man burde have en mulighed for, at ansatte i landbruget kunne købe en ejendom. Jeg mener, at vi med den praksis, vi hidtil har haft, har tilgodeset dette hensyn. Jeg er helt enig i, at der skal være ligestilling, men ligestillingen skal jo også bestå i, at hvis man ellers har det grønne bevis, så skal man ligestille ham, der har bopæl på et landbrug, og ham, der arbejder på et mekanikerværksted. De skal vel ligestilles – jo, det skal de vel – for hvis formålet er, at de skal have en landbrugsuddannelse, så skal landbrugsuddannelsen vel være den, der giver fortrinet, ikke at man tilfældigvis midlertidigt er ansat på en gård eller midlertidigt er ansat på en maskinstation eller i en landbrugsmaskinforretning.

Men lad os nu diskutere disse ting i udvalget. Jeg mener bare, at det i hvert fald indtil nu er tilgodeset, således som vi administrerer lovgivningen i øjeblikket.

Så var der hr. Povl Brøndsted, som jeg bare vil sige tak til. Jeg vil også sige tak til hr. Rønholt, fordi han støttede lovforslaget. Jeg synes, det var rigtigt, at hr. Povl Brøndsted fremhævede landbokommissionens virke. Hvis jeg skal sige noget om dette, så synes jeg, landbokommissionens arbejde ikke har været tilgodeset nok i den debat, der gerne skulle have fulgt efter redegørelsen til folketinget sidste sommer. Jeg vil opfordre folketingets medlemmer til at læse landbokommissionens betænkning, for dér er landbrugets forhold nemlig belyst, og det er nogle af ideerne dér, der er blevet omsat til det lovforslag, vi nu har til behandling.

Til fru Inger Harms vil jeg sige tak, for man er altid glad, når der kommer ros. Men nu blev jeg selvfølgelig betænkelig, når jeg fik så meget ros fra SF, for så tænkte jeg: hvad har jeg egentlig nu lavet galt? Men lad det nu ligge, det var en polemisk bemærkning. Jeg er tilfreds med den sympati, som SF udviser over for landbrugsloven, således som forslaget nu foreligger.

Der er nogle ting, som jeg synes vi skal bemærke her. Vi er enige om landdistrikternes kulturelle værdi, og vi vil gerne bevare landbrugserhvervet, således at der stadig væk kan leve folk derude i landdistrikterne. Så er spørgsmålet, hvordan bærer man sig ad med det: tilgodese miljø, tilgodese erhverv og det konkurrenceedygtige erhverv? For man skal passe på fra SFs side og også fra VS' side, at man ikke misforstår situationen. Man skal ikke misforstå det således, at vi nu skal nedsætte landbrugsproduktionen i dette land. Hvis vi nedsætter landbrugsproduktionen i dette land, så kan ingen i dette folketing tilgodese det velfærd, vi gerne vil have. Uden et effektivt, konkurrenceedygtigt landbrugserhverv er det ikke muligt at opretholde den standard, vi har.

Jeg vil gerne gøre opmærksom på, at der er mere end 200.000 familier, der er afhængige af landbrugserhvervet, og jeg vil også gøre opmærksom på, at mere end 30 mia kr. i nettovaluta indbringer dette landbrugserhverv, og vi har markeder. Det, det drejer sig om, er: hvordan kan vi fortsat have et landbrugserhverv og samtidig tilgodese miljøhensyn?

Så kommer vi til miljøhensynet. Hvad er miljø, hvad er natur, og hvad er kultur? Jeg tror, man skal tænke på, at miljø har landbruget altid haft, mens byboerne først har

[Landbrugsministeren]

opdaget miljø de sidste 10 år. Landmanden har vidst dette om miljø ubevidst, for når det er så fantastisk – nu vil man bevare alle disse landdistrikter – hvad er det så, man vil bevare? Man vil bevare det, landbruget har skabt. Landbrugserhvervet har skabt en natur, et landskab, som der ikke var nogen regler for hvordan man skulle bevare. Nej, man gjorde det. Det er det, I vil bevare. Det er også tilgodeset i lovforslaget. Når der står »miljø« her i landbrugsloven, så er det for lige at give et signal til, at vi skal være mere omhyggelige med den produktion, vi har i øjeblikket, fordi vi har stærkere midler – tekniske, mekaniske og kemiske – end vi havde tidligere, og det skal vi være opmærksom på. Landbrugserhvervet skal altid drives i overensstemmelse med de økologiske love, det er det altid blevet. Den, der overtræder de økologiske love i landbrugserhvervet, kommer til at betale dyrt personligt.

Så jeg vil fortsat håbe på, at de, der er vældig miljøbevidste – jeg vil ikke bruge det udtryk, hr. Arne Bjerregaard brugte, men sæt jer dog lidt mere ind i, hvad natur er.

Formanden:

Man må ikke tale direkte.

Landbrugsministeren (Niels Anker Kofoed):

Undskyld. Det skal jeg nok lade være med. Nu blev jeg helt hylet ud af det.

Det, det drejer sig om, når vi taler om miljø og natur, er, at der skal være overensstemmelse mellem de regler, der er. Vi skal passe på, når vi bruger naturen, at vi ikke overskrider de økologiske love. Det mener jeg heller ikke man gør. Derfor er det et signal om, at vi skal passe på, hvad vi har med at gøre, ligesom med alle andre ting.

Jeg kan ikke lade være med i den forbindelse at sige, at jeg så en pressemeddelelse forleden dag om forbrug af kemikalier i landbruget, som giver et helt fejl indtryk af, hvor stort det er. Der stod bl.a., at forbruget af ukrudtsmidler var steget med 40 pct., hvilket ikke er korrekt. Det korrekte er, at virksomt stof pr. ha er steget med 4 pct.

Der var også et sted, hvor man anførte, at forbruget af de såkaldte fungicider, dem, man bruger til bekæmpelse af svampe, af meldug og den slags, var steget med 300 pct. Ja men så skal man jo også forklare, hvorfor

det er steget. Det er steget, fordi man har et helt andet afgrødevalg. For øvrigt er disse stoffer ikke giftige hverken for natur eller for mennesker.

Så jeg vil sige i den forbindelse: lad os nu få en mere afslappet debat om miljø og natur, for hvad er natur? Natur i Danmark er kultur, som hr. Arne Bjerregaard rigtigt sagde. Men spørgsmålet er: hvordan administrerer vi den kulturelle natur?

Til sidst vil jeg endnu en gang sige tak for de gode hensigter, og så håber jeg på, at vi får et godt udvalgsarbejde. Jeg skal stå til tjeneste med at besvare de spørgsmål, jeg ikke har besvaret her, og hvis jeg har glemt noget, så vil jeg besvare det i anden omgang.

Formanden:

Jeg vil først give ordet til hr. Leif Hermann, der skulle have haft ordet i første omgang.

Leif Hermann (SF):

Når jeg har taget ordet uden for ordfører-rækken, er det naturligvis for også at fremhæve nogle af de miljøproblemer, som fru Anne Grete Holmsgård har været inde på. Men inden jeg gør det, vil jeg da godt lige sige til landbrugsministeren, som vistnok nærmest lod antyde, at det er landbruget, der har skabt det danske landskab, at jeg synes nu ikke rigtig, at Hjarbæk Fjord er lavet af landbruget, jeg synes nu ikke, Hald Sø ligefrem er gravet af landbruget; jeg ved godt, at Skjern Å i et vist omfang er rettet ud på grund af landbrugsmæssige interesser, men endnu er det dog ikke gået så vidt, at alt, hvad vi kan kalde natur i Danmark, er lavet af landbruget.

Det, der er anliggendet her, er selvfølgelig at prøve på at se på nogle af de problemer, som vi var inde på, da vi drøftede marginaljorder i sidste uge i lyset af landbrugsloven. For her har vi lige præcis den situation, som vi advarede imod under marginaljordsdebatten, nemlig at landbrugsministeren nu er nået så langt, at man faktisk er i stand til at lovgive om dette problem i den foreslåede § 7 a. Vi har helt oplagt nu fået serveret konflikten mellem det, man kunne kalde det konjunkturbetingede marginaljordsbegreb, og så det lidt mere statiske miljømæssige marginaljordsbegreb.

[Leif Hermann]

Jeg vil gerne have landbrugsministeren til at forklare mig lidt mere præcist og lidt mere detaljeret end det, der står i bemærkningerne, hvordan man skal få afgrænset disse forhold i forhold til det arbejde, der er tale om i miljøministeriet i øjeblikket.

Fru Anne Grete Holmsgård har været inde på, at den sektorplanlægning, som vi har i amtskommunerne i øjeblikket, jo bliver lempet ganske betydeligt. Den skal ikke være bindende længere, det skal være en slags debatplanlægning, og det vil vel ikke give ret megen vejledning i forhold til spørgsmålet om konflikten mellem landbrugsinteresser og miljøinteresser på marginaljordsområdet.

Jeg fremhæver det, fordi miljøministeren i marginaljordsdebatten i forbindelse med skovtilplantningen sagde, at dette skulle ske i overensstemmelse med en samlet planlægning, og jeg vil gerne have landbrugsministeren til at komme og forklare, hvorledes det, der står i § 7 a, kommer til at påvirke denne samlede planlægning. Er det således, at de tilladelser, der skal gives, bliver givet, efter at man har drøftet de konkrete tilladelser med miljømyndighederne, og at disse konkrete tilladelser gives på grundlag af den samlede planlægning? Jeg kan se, at der er henvist til regionplanlægningen, men det, der fremtidig kommer ind i regionplanlægningen af den slags ting, vil formentlig være så sparsomt, at det ikke kan danne udgangspunkt for det, miljøministeren forstår ved en samlet planlægning. Det vil jeg gerne have landbrugsministeren til at forklare lidt mere om.

(Kort bemærkning).

Lohmann (S):

Jeg har med interesse lyttet til denne debat, og jeg kan forstå, at ministeren vil fremme strukturen i landbruget ved, at man delvis skaffer suppleringsjord, men også ved at ejendomme under 15 ha bliver frit omsættelige.

Jeg vil i den forbindelse godt spørge ministeren: hvordan vil det kunne lade sig gøre? Hvis man får den frie erhvervsret for ejendomme under 15 ha, hvorledes kan disse så medvirke til at fremskaffe jord til suppleringsjord af landbrugsejendomme? Jeg tror ikke på det, og jeg tror heller ikke, der kan ske andet end, at priserne vil blive jobbet op,

således at det vil blive fordyrende for dem, der virkelig kan få suppleringsjord.

Jeg vil gerne have en forklaring på det problem.

(Kort bemærkning).

Arne Bjerregaard (KrF):

Det var et spørgsmål til hr. Leif Hermann, som snakkede om, at marginaljorderne skulle ses i miljømæssig og ikke i konjunkturmæssig belysning. Ja men begrebet marginal må vel være marginal i forhold til et eller andet. Når vi snakker om marginaljorder, hvad enten man gør det i miljøministeriet, eller man gør det i landbrugsministeriet, så indeholder det begreb da, at hvis det ikke kan betale sig at dyrke jorden ved en bestemt pris for det, der kan dyrkes, så er det urentabelt, og så er den marginal. Det kan da aldrig være i miljømæssig betydning, den er marginal. Hvorledes i al vide verden skulle man kunne opstille en definition af marginaljord i miljømæssig belysning? Hvorledes vil i al fald hr. Leif Hermann definere marginaljord ud fra en miljømæssig synsvinkel?

(Kort bemærkning).

Leif Hermann (SF):

Nu er jeg ikke helt klar over, om hr. Arne Bjerregaard var til stede, da vi havde marginaljordsdebatten, men det landbrugspolitiske marginaljordsbegreb er jo forholdsvis enkelt at se på: det er det, det for tiden ikke kan betale sig at dyrke. Det miljømæssige er lidt sværere at definere, men det har tydelig karakter af at være noget mere statisk. Når vi først har fået det ud af intensiv landbrugsdrift, så vil vi ikke have det over i en anden type intensiv drift, intensiv gartneridrft, intensiv skovdrift osv. Det er det, vi ikke vil, og derfor påpeger jeg, at konflikten mellem det landbrugsmæssige marginaljordsbegreb og det miljømæssige er åbenbar, fordi landbrugets interesser og definitionen af det landbrugsmæssige marginaljordsbegreb er klar og tydelig, mens den miljømæssige er noget svagere.

Jeg kan ikke definere det miljømæssige marginaljordsbegreb. Hvis vi kunne det, så tror jeg sådan set også nok, diskussionen var noget nemmere. Det er derfor, jeg er betænkelig ved det, landbrugsministeren har lavet.

(Kort bemærkning).

Inger Harms (SF):

Det var hr. Arne Bjerregaard, der spurgte mig, hvad miljørigtigt landbrug var, og jeg har fået kigget efter i manuskriptet til min tale, og jeg kan ikke se, jeg har brugt det udtryk, men jeg vil da gerne forklare, hvad jeg mener med udtrykket. Det er i øvrigt noget, man kan holde timelange foredrag om.

Men så kort som muligt tror jeg, det kan defineres sådan, at miljørigtigt landbrug er landbrug, der ikke gør jorden mere strukturfattig, men bevarer jorden til generationer fremover. Men det har selvfølgelig også med meget andet at gøre. Det har også noget med kvaliteten på de fødevarer, der produceres, at gøre. Det har noget med unødvendig brug af medicin og sprøjtemidler at gøre, og endelig har det vel også noget med landmandens eget arbejdsmiljø at gøre. Så har det noget med husdyrenes forhold at gøre, for selv om vi ender med at skulle æde de husdyr, som vi har stående, og som indbringer valuta til landmændene, så skylder vi dog trods alt husdyrene, at de bliver behandlet ordentligt, mens vi har dem. Alt det mener jeg er miljørigtigt landbrug.

(Kort bemærkning).

Anne Grete Holmsgård (VS):

Det forekommer mig egentlig lidt underligt, at både landbrugsministeren og hr. Arne Bjerregaard kokser sådan rundt i de her begreber. Den landbrugsmæssige definition af marginaljord er selvfølgelig rent driftsøkonomisk, men den er jo ikke frit i luften svævende. Det kommer jo an på, hvad det er for nogle tilskud, man poster ind i hvilken type produktion. Det er den afhængig af, og så er den selvfølgelig afhængig af markedsforhold, hvad for nogle redskaber man bruger, hvad man har givet for jorden osv. Men den må da vel for pokker på et eller andet sted ligge i det, landbrugsministeren selv har fået embedsmændene til at skrive i bemærkningerne, for der står jo »marginaljord« adskillige gange.

Den miljømæssige definition kan man jo ikke sætte kroner og øre på, og det, der bekymrer os, er, at den slet kommer ind i billedet, fordi der ikke kan sættes kroner og øre på den. Man kunne sige, at det er dette, at

man ud fra nogle interesser i at opretholde et varieret landskab, i at sørge for en alsidig fuglebestand, en alsidig dyrestand, en alsidig plantebestand, at sikre, at vi undgår en forurening af vores vandløb osv., er nødt til at have nogle beskyttede zoner – og nogle sammenhængende zoner, vel at mærke. I øvrigt også af hensyn til, at en stor del af befolkningen bor i byer, således at det er meget vanskeligt for den at have en tilknytning til en varieret natur, fordi landskaberne måske ligger i en helt anden landsdel end dér, hvor de bor. Derfor får bybefolkningen et mere og mere fremmedgjort forhold til naturen.

Men det er selvfølgelig ikke så let at stille op, fordi der ikke kan sættes kroner og øre på det. Man dør jo ikke umiddelbart af ikke at gå rundt i et par pæne bakker, vel? Men det giver jo en lidt ringere kvalitet i den livsopfattelse, hvis man kan kalde det sådan, man har til daglig, en lidt ringere livskvalitet.

Vores bekymring går selvfølgelig på, at det er økonomien, der ene og alene kommer til at bestemme, hvad det er for nogle områder vi skal have en eller anden permanent naturbevarelse på. Det, man i 1805 besluttede skulle være fredskov, det skal sikres som skov.

(Kort bemærkning).

Arne Bjerregaard (KrF):

Det kan altid være vanskeligt at bevæge sig ud med miljøfolket. Jeg overværede såmænd, hr. Leif Hermann, debatten om marginaljorden og krummede tæerne. Men når man bruger udtrykket marginaljord, så er det da i forhold til det driftsmæssige. Det kan da ikke være marginal til noget andet.

Så vil hr. Leif Hermann sige: ja men vi ser på disse marginaljorder i en bestemt situation; vi tager dem ind og planter skov eller andet, hede, haver, eller hvad man nu vil lade vokse på dem. Og så siger man, at det kommer ind i en statisk periode, for så vil man selvfølgelig ikke have det tilbage igen. Ja men så har det ikke længere noget med marginaljord at gøre. Så er det et naturområde – eller et skabt kulturområde, rettere sagt. Fru Anne Grete Holmsgård ryster på hovedet, men det må da være den rigtige måde at definere det på; det andet er det rene vrøvl.

Så siger fru Anne Grete Holmsgård, at vi må se på marginaljorden ud fra miljømæssige

[Arne Bjerregaard]

ge betragtninger og skabe skove og beplantninger osv. af hensyn til befolkningen. Selvfølgelig kan man da have den opfattelse, at man må tage en hel del af landbrugsjorderne og lave dem til sådanne områder, for at befolkningen kan have noget at nyde. Ja vel, men så er det ikke noget marginalt længere.

Så var der spørgsmålet om, hvad det er at drive miljørigtigt landbrug. Ja, vi skal sørge for, at jorden ikke bliver strukturfattig. Så vil jeg da gerne spørge fru Inger Harms, om hun har pløjet jorden for 50 år siden og noteret, at den var mere strukturindholdsrig dengang end i dag. Vi, der pløjede dengang, må jo notere, at den er blevet mere strukturrig end dengang.

Formanden:

Det er snart min hensigt at gå til anden runde.

(Kort bemærkning).

Leif Hermann (SF):

Jeg har lidt svært ved at finde ud af, om hr. Arne Bjerregaard er skolelærer, eller om hr. Arne Bjerregaard mener noget alvorligt med denne diskussion. Der er ikke nogen, der bestrider, at spørgsmålet om marginaljordsbegrebet set ud fra en landbrugsmæssig synsvinkel er et spørgsmål om konjunktur.

Når vi taler om det i miljømæssige sammenhænge, er det spørgsmålet om, at det skal forblive ude af egentlig landbrugsmæssig drift som natur, eller hvad hr. Arne Bjerregaard nu vil kalde det. Jeg undrer mig lidt over det, hr. Arne Bjerregaard. Det er nemlig sådan, at jeg har forstået, at miljøministeren kommer fra det samme parti som hr. Bjerregaard.

Bjørn Westh (S):

Jeg må anfægte, hr. Leif Hermann, at skolelærere aldrig skulle kunne mene noget alvorligt. Det kan vist ikke være rigtigt. Så vidt jeg ved er hr. Leif Hermann selv lærer i en eller anden funktion.

Landbrugsministeren var inde på, at regeringen ikke var overmennesker. Det har vi længe haft indtryk af at regeringen selv troede, men vi er da glade for, at det nu er ændret.

Hr. Rønholt mente, at sammenlægningsgrænsen var 100 ha; hr. Ole Vig Jensen fast-

slog, at den var 50 ha. Det bliver interessant i udvalgsarbejdet at få udredet, hvordan man egentlig skal finde ud af det i praksis ude i de arme kommissioner, der skal prøve at finde ud af at administrere dette efter de nye regler.

I relation til den diskussion, der har været om planlægning og marginaljord, synes jeg det kunne være rart at vide, hr. landbrugsministere, hvornår forslaget om landbrugsplanlægning kommer. Vi forventer at få det i denne samling. På hvilken måde indgår regeringens overvejelser, som rigtigt påpeget, vedrørende marginaljord i disse overvejelser, og hvordan vil det blive passet sammen?

I øvrigt mener jeg, at vi har en god chance for at lave en god kombination af alle de ting, der er sagt her. Bl.a. lægger EFs grønbog, som det også tidligere er nævnt i dag, jo også op til det.

Jeg har ikke så meget mod, at man kan få lov at plante skov. Jeg ser gerne, at man også planter løvtræer, men i og for sig mener jeg også, at selv mindre plantninger er gode biotoper, i hvert fald hvis der er andet end bare juletræer. Derfor synes jeg ikke man skal være kritisk over for det.

Jeg har ét spørgsmål til sidst, som jeg gerne vil bede landbrugsministeren besvare. Der har været en vis tendens til udstykning af store skovejendomme, hvorved det er blevet til frijord og frit omsættelige ejendomme, og det anser jeg for at være et problem i relation til de bestemmelser, vi ellers opretholder med hensyn til fjerneje. Jeg vil gerne spørge landbrugsministeren, om han vil være med til i udvalgsarbejdet at kigge på det problem. Jeg tror, mange mennesker føler, at der her er noget, vi skal være mere varsomme med, end vi har været hidtil.

(Kort bemærkning).

Arne Bjerregaard (KrF):

Det var bare for at konstatere min tilfredshed med, at hr. Leif Hermann er enig med mig i, at marginaljordsbegrebet ikke findes i miljømæssig betydning.

Povl Brøndsted (V):

Jeg snublede over den røde lampe ved mit første indlæg og vil godt lige vende tilbage til det, jeg også ser som noget af det mere usikre og spændende med 50 ha-grænsen og 100

[Povl Brøndsted]

ha-muligheden. Der er ingen tvivl om, at der kommer mange vurderinger og skøn ind i det, og jeg formoder, at det er jordbrugskommissionerne, der skal have med det arbejde at gøre. Derfor vil jeg godt spørge ministeren, om jordbrugskommissionerne som helhed kommer mere ind i billedet i forbindelse med denne vurdering, og jeg vil så også spørge, om det ikke får nogle økonomiske konsekvenser. Mig bekendt får de personer, der er medlemmer af en jordbrugskommission, 7 kr. 20 øre, når de er til møder, der varer mere end 4 timer, og hvis det er sådan, at de skal have en hel del med dette arbejde at gøre, er der vel et og andet, vi skal have med i bemærkningerne om den problemstilling. Det vil jeg godt lige høre om.

Det andet, jeg ville tage frem, var til hr. Lohmann. Jeg tror at der er mange ejendomme af dem, der bliver købt som hobbylandbrug, fritidslandbrug, eller hvad man vil kalde det, og dem, der er op til de 15 ha, hvor man egentlig ikke har interesse i at drive de 15 ha selv, men måske godt vil have 2 ha eller 3 ha til en hestefold. Der kan man nu, hvor vi ikke skal udstykke til bunds, sælge, og derfor bliver det tillægsjord. Den anden mulighed er, at de lejer jorden ud, forpagter den ud som tillægsjord til landmanden, og her kan der tages meget smidige miljømæssige hensyn, så der bliver balance imellem den animalske produktion og det jordareal, den egentlige erhvervsejendom har.

Jeg venter egentlig, at der vil blive en hel del jord til rådighed for de egentlige landbrugsejendomme.

(Kort bemærkning).

Lohmann (S):

Jeg vil gerne spørge ministeren i relation til det, hr. Povl Brøndsted sagde, om det er sådan, at man kan erhverve en lille landbrugsejendom og forpagte jorden bort?

(Kort bemærkning).

Leif Hermann (SF):

Hr. Povl Brøndsted siger, at der kan tages miljømæssige hensyn, så man får en afbalanceret udvikling. Ja men det, der er afgørende, er, at man gennem lovgivningen må sikre, at der faktisk også bliver taget sådanne hensyn. Det hjælper jo ikke så meget, hvis vi i stedet

for at få intensiv kornavl får intensiv skovdrift eller gartneridrift, eller hvad ved jeg, med brug af bekæmpelsesmidler, gødningsstoffer osv. osv.

Det kan jo ikke rigtig hjælpe noget, at vi konstaterer, at vi har problemer med den intensive landbrugsdrift i traditionel forstand, og så pludselig går over til den nye type landbrugsdrift for i løbet af nogle år at konstatere, at her er spilleme også problemer med den, fordi den skal kunne betale sig.

(Kort bemærkning).

Povl Brøndsted (V):

Til hr. Leif Hermann. Når jeg bruger ordet miljöhensyn her, så tænker jeg altså på at få mere dyrkbar jord ind under den landbrugsejendom, der har en stor kvæg- eller svinebesætning og således kan få gylle m.v. ud på den jord. Jeg synes, der skal tages meget hensyn til, ved hvilken ejendom man placerer den lejevold eller frakøbsjord, og her er det jo sådan, at vi, ved at disse stykker sandsynligvis kommer til at ligge forholdsvis tæt ved erhvervsejendomme, får en mulighed for at få balance imellem gødningsmængde og areal.

Inger Harms (SF):

Jeg nåede frem til uddannelseskravet i landbrugsloven. Vi ønsker bestemt kravet skærpet. Det kan ikke være nok, at ansøgeren har ejet en mindre ejendom i nogle år. I lovforslaget strammes det godt nok op, men når man bevarer bestyrerreglen, er bestemmelsen gennemhullet, og så er der i virkeligheden fri adgang til at købe de større brug, og det vil give en prismæssig afsmitning.

Hvad er det egentlig, husmandsforeningerne har villet opnå med dette her? Man taler om en enklere behandling, men skal man ikke kontrollere uddannelsen, eller hvad? Man skal alligevel kontrollere uddannelseskravet ved ejendom nr. 2, så hvorfor ikke ved ejendom nr. 1? Når man erhverver sig en ejendom under 30 ha, bør man have haft ca. 3 års arbejde i landbruget, mener vi, og køber man en ejendom under 10 ha, skal man forpligte sig til at tage en vis praktisk-teoretisk jordbrugsmæssig uddannelse. I øvrigt mener jeg, at uddannelseskravet nøjere bør afklares under udvalgsarbejdet.

[Inger Harms]

Reglen om, at man frit kan erhverve to ejendomme, så vi helst ophævet.

Tanken om andelsbrug har nu været fremme så længe, at det burde være fremgået tydeligt af dette lovforslag, at andelsbrug nu får reelle muligheder.

Til sidst skal jeg sige noget om jordbrugskommissionerne; det samme var hr. Povl Brøndsted inde på. Vi må have præciseret deres fremtidige arbejds måde. Hvis alle medlemmer skal inddrages meget mere i arbejdet, må de aflønnes, og de bør vælges ved urafstemning i de to organisationer.

Ole Vig Jensen (RV):

Jeg skal ikke engagere mig i striden om definitionen af marginaljorder, men til dem, der søger striden, synes jeg jeg vil sige, at alt tyder på, at der med den udvikling, der er i gang, vil blive sammenfaldende interesser meget langt mellem landbrugets erhvervsudøvere og de særlig miljøinteresserede. Der bliver sammenfaldende interesser. Derfor skal man selvfølgelig ikke grave grøfter, men prøve i den udstrækning, det er muligt, at forene synspunkter og ønsker. Jeg mener aldrig, at chancen har været større, end den er netop nu.

Jeg nåede ikke i mit første indlæg at sige, at vi har et par områder mere, vi gerne vil have omtalt ved førstebehandlingen. Det er de særlige problemer, der knytter sig til vore øer, navnlig vore mange små øer. Med den erfaring, vi har, må man sige, at det er meget svært med de generelle bestemmelser at administrere landbrugsloven forsvarligt og hensigtsmæssigt på de små øer. Jeg mener, at vi kommer til at se nærmere på det under udvalgsarbejdet, og vi har som udgangspunkt, at vi i hvert fald med vor landbrugslovgivning ikke skal bidrage til at affolke de små øer, men snarere det modsatte.

Så har vi en god gammel tanke, vi gerne vil lufte ved denne lejlighed. Den hører muligvis ikke til i denne lovgivning, men den har betydning for administrationen af den. Det er den radikale tanke om jordbanken. Ikke den geniale del af den, der gik på finansieringen, men en jordbank, hvormed vi kunne sikre og fremme en bedre jordfordeling, en bedre arrondering. Vi mener, det ville være yderst vigtigt, at vi fik den mulighed, at vi gennem offentlige opkøb kunne

bidrage til en fornuftig og hensigtsmæssig arrondering.

Endelig ser vi gerne, når det gælder jordbrugskommissionerne, at de får bedre muligheder for at blive inddraget i arbejdet. Det forudsætter, at deres vilkår også bliver bedre, end de er i dag, men jeg forstår, at der i landbrugsministeriet også er overvejelser om den administrative gang, og det kunne måske blive lejligheden til, at vi også fik set på det spørgsmål, som jo også hører til et andet sted i lovgivningen end lige netop under landbrugsloven.

Landbrugsministeren (Niels Anker Kofoed):

Jeg vil gerne tilslutte mig det, hr. Ole Vig Jensen sagde om marginaljorderne. Jeg tror ikke, det bliver det helt store problem. Det er i hvert fald ikke nødvendigt at begynde at have konfrontationer, for vi kan godt komme ud i en økonomisk udvikling, hvor der bliver jord, som man på en eller anden måde skal bruge til et eller andet, men som ikke kan anvendes landbrugsmæssigt.

Det næste, jeg bare vil gøre opmærksom på, er, at det koster noget at have marginaljorder, og det vil sige, at hvis man skal holde marginaljorderne nogenlunde, vil det koste 4.000-10.000 kr. pr. ha, så vi skal nok tænke os lidt om med hensyn til, hvad vi foretager os, når jorden tages ud af landbrugsdriften. Det var jo det, hr. Leif Hermann måske glemte. Marginaljorden skal tages ud af landbrugsbedriften, og det koster penge, og det koster noget at pleje den og holde den ved lige. Derfor tror jeg, der er rigelig tid til at finde ud af, hvordan vi skal gøre det.

En af tankerne har været, som også hr. Bjørn Westh var inde på, at man kunne plante noget til med skov. Men skov er ikke nogen givtig forretning, det er i hvert fald dyrt, og det offentlige skal i hvert fald meget ind i billedet, hvis man skal plante til med skov. Jeg kan bare sige om den foreslåede § 7 a, hvor vi har tilplantning af skov med, at det kun er de 25 pct. og højst 25 ha af et areal, der får lov til at blive tilplantet, og jeg kan ikke se, det kan være noget som helst problem landskabsmæssigt og miljømæssigt, at der nu bliver den tilladelse, og at det nu bliver registreret som landbrug. Det synes jeg er meget fornuftigt.

[Landbrugsministeren]

Til hr. Povl Brøndsted skal jeg sige, at med hensyn til jordbrugskommissionerne – og det er også svar til hr. Ole Vig Jensen – er det meningen, at jordbrugskommissionerne skal virke som kommissioner ved administrationen. Vi skal have dem mere ind i billedet, fordi det er dem, der skal bedømme disse sager og behandle dem og så levere dem ind til jordbrugsdirektoratet, som træffer afgørelsen. Men som både hr. Ole Vig Jensen og hr. Povl Brøndsted var inde på, indebærer det selvfølgelig også nogle økonomiske aspekter, og det håber jeg vi kan tage op. Det var finansudvalget, der for nogle år siden bestemte, at de ikke skulle aflønnes, men efter min opfattelse må det blive nødvendigt, at vi finder ud af dette problem, for hvis man ikke betaler dem en vis aflønning for det arbejde, de udfører for staten på statens vegne, kan vi ikke få jordbrugskommissionerne til at virke tilstrækkeligt.

Jeg glemte at svare hr. Ole Vig Jensen sidste gang med hensyn til de 15 ha. Hvis en ejendom under 15 ha skulle have jord, så vil jeg tro, det kan klares. En dispensation ville klart være en måde at tilgodese det problem på, som hr. Ole Vig Jensen rejste. Det skal vi se på.

Jeg er også enig med hensyn til spørgsmålet om de mindre øer, men vi har nu altid haft den regel i dette land, at vi har generelle regler, der gælder over hele landet. Jeg ved ikke, hvordan vi løser det problem, som jeg godt kan se. Nu bor jeg på en meget stor ø, men jeg kunne da godt tænke mig, at noget af den lovgivning, vi vedtager, ikke gjaldt for den ø, jeg bor på. Men det er så en helt anden ting, hr. formand, det skal jeg ikke komme videre ind på. Men spørgsmålet er: kan vi lave forskelsbehandling, forskel i administrationen? Det er også meget vanskeligt. Jeg er opmærksom på problemet, men hvordan vi skal løse det, har jeg ingen mening om i øjeblikket.

Til hr. Lohmann kan jeg sige, at det er rigtigt, at ejendomme under 15 ha kan købes frit, og at man må sælge jorden eller forpagte jorden bort. Det er forskellen i forhold til den tvangsmæssige ordning, man har nu. Der blive altså helt frihed ifølge lovforslaget, og det vil også medføre som nævnt af hr. Povl Brøndsted – og det tror jeg han har ret i – at der bliver udbudt jord til den slags både til salg og til forpagtning.

Så skal jeg sige til sidst om begrebet miljøvenligt, at det er jo klart, at et af de hensyn, vi også skal tage, er at tilgodese vores intensive brug, således at husdyrgødning og den slags ikke kommer til at belaste arealerne på bestemte steder; at vi får det spredt ud. Men det kan landbrugslovgivningen alene ikke klare. Det er et spørgsmål om oplysning og anden planlægning, der skal ind i det billede, så det kan vi ikke tage fuld højde for i landbrugsloven. Men der er taget begyndende højde for det; de miljømæssige hensyn skal også med ind i billedet.

(Kort bemærkning).

Anne Grete Holmsgård (VS):

Der er to ting, jeg godt vil sige til landbrugsministeren. Den ene er, at i denne omgang fik landbrugsministeren faktisk skåret så meget ud i pap, hvad det er, han forstår ved marginaljorder, at jeg mener, vi virkelig har haft ret i at være dybt bekymrede for, om det var den model, der skulle styre det.

Ministeren siger: ja men altså, kan det betale sig at dyrke det område, så skal man dyrke det. Vi siger: der er nogle områder, som vi ønsker taget ud af intensiv landbrugsdrift, selv om det er fede jorder, bræmmer omkring åerne, de ferske enge osv. Det er jo klart, at hvis man udelukkende vurderer efter rentabilitet, så skal de ikke tages ud, så skal vi bare dyrke helt ud til vandkanten, så skal vi fortsætte det, som Hedeselskabet stod for i Skjern Å-dalen for år tilbage, og med de katastrofer miljømæssigt, som vi ved det har ført til. Det ønsker vi altså ikke bare blindt at fortsætte med; tværtimod ønsker vi en anden måde at angribe det på.

Det andet problem, som jeg synes landbrugsministeren kom lidt hurtigt rundt om, var, at han sagde: ja men læg lige mærke til, at det jo kun er 25 pct. af ejendommens jord, der kan skovtilplantes ifølge lovforslaget, og højst 25 ha. Det er jo ikke helt korrekt, for der er kommet et nyt stk. 3 ind i § 7 a, hvor der står: »Landbrugsministeren kan fastsætte regler om skovtilplantning i videre omfang end angivet i stk. 2, nr. 1.« Det vil sige, at man har lagt bemyndigelsen over til landbrugsministeren, som kan give tilladelse til, at man går i gang med skovdrift i videre omfang.

(Kort bemærkning).

Bjørn Westh (S):

Jeg mener at kunne huske, at den nuværende regering ved finansminister Henning Christophersen har taget stilling til aflønning af jordbrugskommissionerne, og at stillingen var, at man ikke kunne aflønne de af organisationerne indstillede medlemmer, fordi det var imod bensaneringsaftalerne i folketinget. Det, landbrugsministeren sagde her, betyder det nu, at det offentlige alle de steder, hvor f.eks. fagbevægelsen har indstillet medlemmer til offentlige udvalg, fremover også vil aflønne dem? Det er jo det, spørgsmålet handler om. Man kan jo ikke plukke en detalje ud af en bestemt lov og så sige noget i bemærkningerne om det. Der ligger jo en principiel afgørelse om dette her i finansudvalget, og så må det være dér, det bliver behandlet.

I øvrigt mener jeg ikke, landbrugsministeren svarede på mit spørgsmål med hensyn til udstykning af skove som fri jord.

Landbrugsministeren (Niels Anker Kofoed):

Jeg vil gerne svare hr. Bjørn Westh, at udstykning af skov som fri jord er et problem. Jeg ser gerne, at vi snakker om, hvordan vi kan finde ud af det, for der er virkelig problemer med disse frijorder og disse skove. Visse steder i landet er det altid givet, at der er landbrugspligt på en skov, der hører til en landbrugsejendom, men i andre områder af landet har vi skove, der ligger helt frit, og som der ikke er landbrugspligt på, og de kan altså også handles frit. Det er et problem: hvordan behandler man dem lige? Så jeg synes, det er et udmærket spørgsmål, hr. Bjørn Westh tager op. Lad os se, om vi kan få en løsning på det.

Det næste spørgsmål. Jeg sagde ikke, at jeg skulle, jeg sagde: vi bliver nødt til at se på problemet vedrørende jordbrugskommissionerne, for således som det har kørt, virker det sådan – det ved hr. Bjørn Westh måske også – at det ikke er til at få dem til at arbejde som kommissioner. Og så var det nu ikke Henning Christophersen, det var en tidligere finansudvalgsformand, der hed Albertsen, og så en finansminister, der hed Heinesen, der startede bensanereringen. Men det er ligegyldigt, hvem det er. Jeg kender godt problematikken, men jeg har ikke taget stilling. Jeg

siger blot: vi skal finde ud af, hvordan vi løser det problem. Jeg har ikke lovet noget som helst her fra talerstolen. Jeg synes bare, vi skal løse det.

Til fru Anne Grete Holmsgård kan jeg sige, at det er udmærket, at man siger: vi vil tage det ud, men så tager man det ud af landbrugsbedriften. All right, det er en politisk beslutning, det kan man gøre ved lovgivning, men man skal bare være klar over, at det, man tager ud, koster penge. For det første koster det produktionstab. Hvis samfundet mener, at det er bedre at have det liggende uden at producere, så skal samfundet bare vide, at de, der har haft det som levebrød, så skal have noget andet, og at man ikke får indtægt derfra. Man kan tage hvad som helst ud – det er en politisk beslutning, og det er et lovgivningsanliggende – men man skal bare vide, at det ikke er omkostningsfrit.

Dertil kommer, at uanset om det er fed jord eller sandjord: når man tager det ud af produktion, så koster det noget at holde et stykke natur. Det er overvejelser, som jeg synes også skal være med. Det er ikke sådan, at man bare siger: vi tager det ud. Vi tager det ud, ja tak, men det koster penge. Og hvem skal betale dem, der skal undvære arbejdspladserne? Det er dem, der skal erstatte af noget andet. Det var kun det, jeg mente med hensyn til marginaljord. Man kan gøre alt, hvad man vil.

(Kort bemærkning).

Bjørn Westh (S):

Den tidligere, socialdemokratiske regering blev ofte bebrejdet, at disse medlemmer af jordbrugskommissionerne ikke fik honorarer, og derfor blev sagen rejst med stor iver over for den nye regering, og dér fik de det samme svar, som de havde fået tidligere. Det er altså det, jeg forstår regeringen ændrer nu. Eller har ministeren ikke fået diskuteret det med finansministeren endnu?

(Kort bemærkning).

Anne Grete Holmsgård (VS):

Det er jo sådan, at selv om man ser marginaljordsbegrebet under en snæver økonomisk vinkel, så er det ikke ensbetydende med, at det koster penge at trække beskyttelseszoner langs åbrinkerne ud af intensiv landbrugs-

[Anne Grete Holmsgård]

mæssig drift. Hvis man nemlig ser på det samfundsmæssigt, så må man jo også tage højde for, at kommunerne landet over har brugt milliardbeløb på at have bare en rimelig vandkvalitet i vandløb og i søer. En meget stor del af de investeringer har været nødvendige, fordi der simpelt hen var for stor udsivning af næringssalte fra de intensivt dyrkede områder. Så det er ikke nok at se på, hvad det betyder inden for landbruget. Men det er da klart, at man skal finde nogle rimelige løsninger for de bedrifter, det berører.

Men generelt må man ikke glemme, at der er meget store investeringer fra kommunal side, som allerede er foretaget, men også mange kommende investeringer, der er nødvendige, hvis vi ikke laver beskyttelseszoner, og hvis vi ikke beskytter vores vådområder og vores ferske enge. Det må sandelig ind, hvis man ser på det samfundsøkonomisk.

Hermed sluttede forhandlingen.

Afstemning

Lovforslagets overgang til anden behandling vedtoges uden afstemning.

Formanden:

Jeg foreslår, at lovforslaget henvises til landbrugs- og fiskeriudvalget. Hvis ingen gør indsigelse mod dette forslag, betragter jeg det som vedtaget. (Ophold). Det er vedtaget.

Den næste sag på dagsordenen var:

4) Første behandling af lovforslag nr. L 130:

Forslag til lov om ændring af lov om indeksregulerede realkreditlån m.fl. (Finansieringsreform for landbruget m.v.).

(Fremsat 22/1 86).

Lovforslaget sattes til forhandling.

Forhandling

Bjørn Westh (S):

Jeg vil gerne sige tak til boligministeren for lovforslaget, der, så vidt jeg kan se, følger de retningslinjer, vi aftalte før jul.

Vi ser gerne en hurtig behandling af sagen, da den allerede har trukket meget længe ud.

Vi er fortsat af den opfattelse, at både regeringen og EF-Kommissionen har været urimeligt bekymrede over det oprindelige lovforslags mulige støtteelement, bl.a. når man tænker på de støtteordninger, andre lande har, f.eks. de 22 mia D-Mark, som vesttyske landmænd får midlertidigt i moms-kompensation.

For at få sagen ud af dødvandet har vi indgået forliget med regeringen, SF og det radikale venstre. Lovforslaget bliver nu mere indviklet og bureaukratisk, end det var. Vi håber dog fortsat, at det vil blive til glæde, især for mange unge, der ønsker at nyetablere sig, og som ikke har nogen formue med sig hjemmefra, og for ældre landmænd, som gerne vil blive på deres ejendomme, men som har svært ved at klare de høje ydelser på deres lån.

Så vil jeg i øvrigt sige, at det har været interessant at sidde ved forhandlingsbordet sammen med både regeringen, SF og de radikale, og der er, så vidt jeg ved, ingen, der er blevet syge af det. Jeg håber, samarbejdet kan fortsætte fremover.

Rønholt (KF):

Det er i dag nøjagtig et år siden, vi havde beslutningsforslaget om delvis indekserede reallån til første behandling her i folketinget. Mange overskrifter i aviserne og megen tid kunne have været sparet, dersom forhandlingerne var startet på et lavere ambitionsniveau, men desværre gik der megen prestige og desværre også megen politik i sagen, mens mange lånsøgere stillede stigende forventninger til låneordninger og ikke kunne forstå, at bølgerne gik så højt, og at der skulle gå så lang tid.

Det skal indrømmes, at nogle landmænd havde helt klare forventninger om et redskab, der kunne forbedre deres økonomiske situation, andre havde forventninger til ordningens muligheder for, at de hvert år i fremtiden kunne hjemtage en pæn skattefri gevinst, og atter andre havde sympati for at kunne få omprioriteret i ét lag via låneordningens muligheder for enhedsprioritering. Jeg har mødt alle tre kategorier.

Den første kategori kan givetvis hjælpes via statsstøttede indekslån, men desværre